

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

4

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1981

Konrad Ciechanowski

MATERIAŁY DO HISTORII RUCHU OPORU
NA POMORZU GDAŃSKIM
W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ
W ZASOBACH ARCHIWUM MUZEUM STUTTHOF
W SZTUTOWIE

Ze względu na zasady konspiracji organizacje ruchu oporu nie wytwarzały zbyt dużo dokumentów organizacyjnych, ograniczając je do koniecznego minimum. Obowiązywało przy tym niszczenie korespondencji, rozkazów i meldunków po ich wykorzystaniu. Przechowywano wyłącznie rzeczywiście konieczne w działalności konspiracyjnej. Jednak nie tylko z tego powodu badacze dziejów ruchu oporu dysponują bardzo znikomym zasobem dokumentów. Wpłynęły na to również inne przyczyny. Mimo zachowywanej przez organizacje konspiracyjne ostrożności gestapo zdołało wykryć niektóre archiwa organizacyjne i przejąć przechowywane tam dokumenty. W tych przypadkach tylko nieliczne dostały się z kolei w ręce polskie po wyzwoleniu. Hitlerowcy bowiem większość dokumentów, a szczególnie dokumentów policji, zniszczyli w czasie ewakuacji urzędów przed wkroczeniem Armii Radzieckiej.

W wielu przypadkach członkowie konspiracyjnych organizacji, odpowiedzialni za przechowanie archiwów organizacyjnych, aresztowani przez gestapo nie ujawnili w czasie śledztwa miejsc, w których ukryli dokumenty; często też nie zdążyli tajemnicy tej przekazać swoim pozostałym na wolności współpracownikom. Nierzadkie były też przypadki, że archiwiści konspiracyjnych organizacji nie ujawnili nawet po wojnie przechowywanych dokumentów z lat okupacji. Umierając po wojnie, także zabrali tajemnicę ze sobą. Inni znów, ze względu na niezbyt sprzyjającą atmosferę dla uczestników prawicowego ruchu oporu w pierwszych latach po wojnie, zniszczyli przechowywane dokumenty. Wszystko to spowodowało, że dziś każdy dokument z lat okupacji ma ogromne znaczenie dla badacza dziejów okupacji. Brak większych zespołów dokumentów dotyczących ruchu oporu i ogromne ich rozproszenie jest przyczyną braku informacji o tych dokumentach. Często dokumenty znajdują się w różnych zespołach i są odkrywane niejednokrotnie zupełnie przypadkowo.

W minimalnym stopniu do tego czasu były wyzyskiwane w badaniach nad dziejami polskiego ruchu oporu na Pomorzu Gdańskim zasoby Archiwum Muzeum Stutthof. Stosunkowo bogate zbiory tego Archiwum były dotychczas wykorzystywane tylko przez badaczy martyrologii więźniów obozów koncentracyjnych. Tymczasem chociaż większość materiałów Archiwum dotyczy tej problematyki, to jednak jest tam również sporo niejednokrotnie bardzo ciekawych dokumentów, zawierających wiele informacji o ruchu oporu. Stąd konieczność spopularyzowania tych dokumentów wśród historyków zajmujących się dziejami ruchu oporu w Polsce, a zwłaszcza na Pomorzu Gdańskim. Taki właśnie popularyzatorski charakter ma niniejszy artykuł. Nie ma jednak spełniać roli przewodnika po zasobach Archiwum Muzeum Stutthof ani katalogu dokumentów tego Archiwum, gdyż nie zawiera szczegółowego omówienia zawartości poszczególnych jednostek archiwalnych. Suche wyliczenie nazw nie osiągnęłoby bowiem zamierzonego celu.

I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ARCHIWUM MUZEUM STUTTHOF

Dnia 21 kwietnia 1961 r. na posiedzeniu Prezydium Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa pod przewodnictwem ministra Janusza Wieczorka podjęto uchwałę zalecającą utworzenie na terenie byłego hitlerowskiego obozu koncentracyjnego Stutthof muzeum pod nazwą Muzeum Stutthof w Sztutowie. Realizując tę uchwałę, Departament Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki pismem z dnia 9 stycznia 1962 r. wyraził zgodę na powołanie placówki muzealnej.

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku uchwałą nr 62/XIII/62 z dnia 12 marca 1962 r. powołało do życia Muzeum Stutthof w Sztutowie, przed którym oprócz działalności wyłącznie muzealnej postawiono zadanie stworzenia ośrodka naukowo-badawczego do badań nad historią byłego obozu koncentracyjnego Stutthof i jego podobozów.

Uwzględniając fakt szybkiego rozwoju szeroko zakrojonych prac Muzeum Stutthof, w tym także konieczność rozszerzenia zakresu jego prac badawczych, 24 lutego 1966 r. Prezes Rady Ministrów zdecydował o przeniesieniu Muzeum Stutthof z dniem 1 stycznia 1966 r. z budżetu terenowego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku do budżetu centralnego Ministerstwa Kultury. Rozszerzyło to zakres działania Muzeum, szczególnie dwóch jego ogniw, tj. Archiwum i Działu Naukowo-Badawczego. Rozpoczęte z chwilą utworzenia Muzeum przeprowadzanie kwerend w archiwach krajowych zostało teraz zintensyfikowane; do 1967 r. odnaleziono ok. 100 tys. jednostek archiwalnych, dokumentów związanych z istnieniem byłego obozu koncentracyjnego. Od 1967 r. rozpoczęto akcję scalania-odnalezionych dokumentów — początkowo robiono z nich

